

ΔΗΜΗΤΡ. ΧΑΜΟΥΔΟΠΟΥΛΟΣ

Στις 14 τοῦ Μάρτη αὐτουνοῦ τοῦ χρόνου, στήν ἰδιαίτερη πατρίδα μου, τήν Ἀμμόχωστο τῆς Κύπρου, πιχωμένη κι ἀπογοητευμένη ἔβυσε μιᾶ μεγάλη δημιουργική ψυχή, ὁ Σμυρνηδὸς ποιητὴς καὶ λόγιος Δημήτρ. Χ. Χαμουδόπουλος. Θῦμα κι αὐτὸς τῆς μεγάλης Μικρασιατικῆς συμφορᾶς, μὲ δυσκολία ξεφεύγοντας τὸ φονικὸ μαχαῖρι τοῦ ἐχθροῦ, «φτωχὸς διωγμένος ραψῶ ὅς» ὅπως λέγει σ' ἓνα πλῆμά του, ἅμα ἀνείκρυσσε σωριασμένη κι ἐρειπωμένη τὴν ὁμορφὴν τοῦ πατρίδα πῆρε σὰν τοὺς τόσους ἄλλους τὸν μοιραῖο δρόμο, τὴν «στράτα τὴν κακὴ» ὅπως ἔγραφε ὁ ἴδιος, ἐννοώντας τὸν δύσκολο δρόμο τοῦ πρόσφυγα καὶ προχόρησε μπροστὰ πρὸς νέους ὀρίζοντες πιστεύοντας ἀκράδαντα στὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς. Μὲ καρδιὰ σφιγμένη βαρεῖα ἀπ' τὴν ἀγωνία τοῦ χαμοῦ μὰ πὸν ταυτόχρονα τὴν ἀναθάρρευναν ἐλτίδες πὺ ξεπρόβαλλαν θαμπὰ ἀπ' τὰ βάθη τῶν νέων παρίδων κορέσισε θαρρετὰ τὴ λύρα στὸν ὅμο καὶ βάλτηκε νὰ νικήσει. Εἶχε ὥστόσο μαζί του ἐφόδια πολύτιμα καὶ σπάνια στὶς σημερινὲς νεοελληνικὲς γενεές : Βαθεῖα καὶ ξεκαθαρισμένη γνώση τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, τῆς σύγχρονης νεοελληνικῆς καὶ γενικὰ τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, τῆς ἀρχαίας καὶ νεώτερης φιλοσοφίας, μιὰ γλωσσομάθεια ἀσυνήθιστη σ' ἐμᾶς τοὺς ρωμηοὺς (ἐννέα γλῶσσες ἀράδα !...) καὶ μιὰ ἐγκυκλοπαιδικότητα ἀπίστευτη. Τὰ ἀπλὰ λόγια δὲν μποροῦν νὰ δώσουν ἀκριβῆ καὶ συνολικὴ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Κεῖνοι ποῦχανε τὸ εὐτύχημα νὰ τὸν πλησιάσουν καὶ τὸν ἐννοιώσαν ποτέ τους δὲν δειλιάσαν νὰ τὸν ποῦνε «σοφὸ» στὴ καθολικῇ ἡ σημασία τοῦ ὄρου. Ἦτανε πραγματικὰ «φαινόμενο». Ὁχι κούφια, μπερδεμένα πράγματα, μὰ γερὰ ξεκαθαρισμένα. Ρήτορας γλαφυρότατος συνδυάζοντας μαζί καὶ τὴν ἀγνὴ ποιητικὴν τοῦ φλέδα σὲ μάγευε στὶς ὁμιλίες του καὶ σὲ γοήτευε στὴ συναναστροφὴν του. Ὁ Χαμουδόπουλος, κατὰ γενικὴ ἄλλωστε ὁμολογία, ὑπῆρξε ἀπ' τοὺς λίγους κείνους πὺ σπάνια ἀπαντοῦμε στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων κι ἀπ' τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλάδα εἶχε καὶ ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη.

Υπόφερε στὴ ζωὴ ὅσο λίγοι κ' ἔφυγε ἀπ' τὸν κόσμον μὲ τὸ πικρὸ παράπονο, ποτισμένος φαρμάκια καὶ φτωχός, ὅπως ὅλοι οἱ μεγάλοι καλλιτέχνες. Ἀπὸ φτωχικῆς οἰκογένειας, κατόρθωσε μὲ πίκρες καὶ στερήσεις ἀνείπωτες νὰ πᾶρει μιὰ ἄρτια μόρφωση καὶ νὰ διακριθεῖ στὴ κοινωνία καὶ ὡς διανοούμενος καὶ ὡς ἄνθρωπος. Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς του εἶναι πολὺ θλιβερή. Τὰ δυστυχήματα ἐρχόντανε ἀλληλοδιάδοχα, ἐπακολούθησε κατόπιν ἡ καταστροφὴ τῆς πατρίδας του τῆς «ζηλευτῆς νυφούλας» κατὰ τὴν δική του ἔκφραση, εἶδε τόσα προσφιλῆ του πρόσωπα νὰ θύνουνε κάτω ἀπ' τὸ μαχαῖρι τοῦ βάρβαρου, ἀντίκρουσε καὶ πέρασε ὁ ἴδιος κάτω ἀπὸ σπαραχτικὲς σκηνὲς κι ἡ πολυτιμὴ βιβλιοθήκη του μαζί μὲ τὴν πνευματικὴ του παραγωγή γίνηκε παρανάλωμα τῆς φωτιᾶς. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀναμνήσεις κυριαρχοῦσαν τὸν λογισμό του καὶ τὸν ἔκαμναν νὰ τραγουδᾷ μελαγχολικά. Ἡ περίοδος αὕτὴ ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴ κατοπινὴ ζωὴ του. Καὶ αὐτοῦ πού ἦ λίσσα ἔφαλνε καθημερινὰ νίκες καὶ δόξες ἡρώων, σκορποῦσε τώρα ὁλόγυρα τοὺς πῶ πένθιμους ἤχους

... Ἡρώων τρόπαια ἔπαψε νὰ τραγουδᾷ. Σκορποῦσε τὸν πόνο τὴν ἀπελπισιά. Λόγια δὲν ἤμποροῦσε ναύρη γιὰ μένα ἢ ψυχὴ πού χαρωπὰ νὰ πῶ.

Σ' ἓνα πολὺ παθητικὸ ποίημά του τὴν «Ἀφροδίτη Παρηγορήτρα» πού τὰ πέντε πρῶτα τετράστιχα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα κομματί ἀπ' τὴ ζωὴ του, ὁ Χαμουδόπουλος σ' ἄδρὲς εἰκόνες μᾶς δίνει μιὰ ἰδέα τῆς βασανισμένης του ζωῆς, ὕστερα ἀπ' τὴν καταστροφὴ. Υπόφερε μὰ ἡ ἐλπίδα ἔμενε πάντα στὰ σύβαρα του ριζωμένη. Ἀτένιζε θαρρετὰ τὴ ζωὴ καὶ καρτεροῦσε ἓνα καλλίτερο αὐριο. Μὰ πού ἀργοῦσε πολὺ ναρθεῖ κι' ἡ ζωὴ μὲ τὶς τρομερὲς ἀπαιτήσεις της γινόταν πιά ἀνυπόφορη. Βαρεστησμένος κι' ἀπρηγορημένος ἀπὸ κάθε του προσπάθεια γύρισε σ' ἄλλη κατεύθυνση, μὰ κ' ἐκεῖ ἀπότυχε. Τίποτα πιά δὲν ἀπόμεινε.

Καὶ διακονιάς γύρισα. Κι' ἀκόμα μιὰ θολὴ
κι' ἀσθενικὴ ἐγύρεψα παραμικρὴ ἐλπίδα
ἀπ' ὅσους λάτρεψαν ὀρθὴ καὶ ζωντανὴ πατρίδα,
μ' ἄλλου τὸ γέλοιο ἀντάμωσα κι' ἄλλου πικρὴ χολή.

Ἄπὸ τότε ἀρχίζουν οἱ μεταπτώσεις. Μέσα του πολέμουσε νὰ βρεῖ μιὰ διέξοδο. Primum vivere deinde philosophare ἢ τὸ ἀντίστροφο; Τὸ ἐρωτηματικὸ δοθονότουνα μπροστά του μεγάλο. Ὁ ἀνθρώπινος πόνος ζωντανεῖ. Ὅχι ὁ ψευτικός πόνος, ὁ πλαστός, ἀλλὰ ὁ πιὸ ἀληθινὸς σπαραγμὸς τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἡ δυστυχία τοῦ σκοτώνει κάθε προσπάθεια καὶ βίαια ξεριζώνει ἐλπίδες. Δὲν εἶναι πιά ἡ δέηση τῆς μαρτυρικῆς γυναίκας ποὺ γίνεται «προσευχή» ὅπως στὸ α'. μέρος τοῦ «Ὅρκου» τοῦ Μαρκοῦ. Οἱ ἐπικλήσεις λιγοστεύουν σημαντικὰ κι ἀρχίζουν πιά κραυγὲς καὶ ξεφωνητὰ ἔσχατης ἀπελπισίας. Τὸ κατακορύφωμα. Μάταιη προσπάθεια γιὰ νὰ συγκρατηθοῦνε. Κι ὁ πόνος ξεχύνεται πλέρια καὶ μὲ πολλὴ παραστατικότητα.

Ἰερειάς ἔγινα τοῦ θρήνου καὶ χαμοῦ
κι' ἔλαψα πιά τὸν Λυτρωτὴ νὰ καρτερῶ· καὶ μαῦρο
γιὰ μᾶς τὸν χρόνον ἔδλεπα. Δὲν πίστευα πιά ναῦρῶ
ἐλπίδα μὲς στὸ ἀντάρμα τοῦ μαύρου σπαραγμοῦ.

Ἦσαμε ποὺ ἡ φωτεινὴ μέρα ξημερώνει καὶ τὰ μαγικά
τῆς πατρίδας μου ἀκρογιαλίας τὸν σέρνουνε σκλάβο μπρο-
στὰ στὴ γοητεία τους γιὰ ν' ἀντηχήσουν στὶς ὀχτὲς τῆς οἱ
μεσοτοῖ του στίχοι κι οἱ σπόροι τῆς σοφίας του, ἀνιλαμ-
βάνοντας καθήκοντα γυμνασιάρχῃ στὸ ἀνώτερο ἐκπαιδευ-
τικὸ ἴδρυμα. Ἐδῶ νόμισε πὼς τὰ βάσανα τέλεψαν κι' ἡ
γαλήνῃ τοῦ νησιοῦ θὰ τοῦ γινότανε βάλσαμο στὴν πι-
κραμένη του καρδιά. Οἱ παλῆς ἀρχαῖες δόξες καὶ τὰ με-
γαλεῖα τοῦ νησιοῦ, τὰ δείγματα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ,
τὰ λείψανα τῆς Φοινικικῆς καὶ Βενετικῆς διάβασης, τὰ
παλιὰ ἔπη τοῦ Στράβωνος, τοῦ Εὐκλείου καὶ τῶν ἄλλων, οἱ
ἀρχαῖες μέρες τῆς Σαλαμίνας καὶ τῶν Σόλων, τὰ δημοτικὰ
τραγούδια καὶ γενικὰ τὸ ἀφθονο ἀρχαιολογικὸ καὶ λαο-
γραφικὸ ἀξιωματέτητο ὕλικὸ τοῦ νησιοῦ, ὅλα αὐτὰ τοῦ
γέμισαν τὴν καρδιά μὲ χαρὰ. Κι ἀπ' τὴ πρώτη μέρα ποὺ
τὸ πόδι του πάτησε τὸ ἀκρογιάλι τῆς Ἀφροδίτης, ἐνθυ-
μούμενος παλὰ μεγαλεῖα, ἐμπνεύστηκε τὴν «Ἀφροδίτη
Παρηγορήτρα».

Καὶ τῶν Ὀμηριδῶν στερνὸς καὶ τῶν εἰδώλων λατρευτῆς
κάποιας παλῆς ζωῆς πνοιὴ ἔννοιωσα νὰ προβάλλῃ,
θεησκείας ποὺ πάντα στάθηκα σ' αὐτὴν προσκυνητής.

Πίστευε μὲ φανατισμὸν, ὅτὸ ἡθικὸν μεγαλεῖο τῆς Παφίας, τῆς «ἀφρογέννητης νεράϊδας τῶν κυμάτων» ποὺ μέσα στὴ ποίησή του τὴν βρίσκουμε μὲ τὰ πιὸ ἐκλεχτὰ ἐπίθετα, πότε «τοῦ γέλοιου σύντροφο καὶ τοῦ ρυθμοῦ καμάρι» κι ἄλλοτε «τῶν θαυμάτων γεννήτρα πόθων ἱερῶν πανύμνητη κυρά». Τὸ ἡθικὸν μεγαλεῖο τὸ νοιώθει κατάβαθα.

Δὲν εἶναι Ἀστάρτη ἄγρια. Δὲν εἶναι τῶν ὁρμῶν καὶ τῶν ἐνστίχτων τὸ ἄρρυθμο κι ἁμαρτωλὸ μεθύσι. Εἶναι ἡ τάξις, ὁ κανὼν, ὁ νόμος, τὸ μελίσσι δουλειᾶς, τιμῆς, πανύψηλων καὶ ἱερῶν ρυθμῶν.

Μὰ κ' ἐδῶ ἀκόμα ποὺ ὁ Χαμουδόπουλος πίστεψε στὴ μελλοντικὴ του γαλήνη ἦταν μοιραῖο νὰ γευτεῖ πικρὰ φαρμάκια καὶ νὰ περάσει δύσκολες — ἂν ὅχι τὶς δυσκολότερες μέρες τῆς ζωῆς του. Μέσα σὲ παλιὰ του γράμματα ποὺ ἄλλοτε μοῦ ἔστειλε μὲ τὰ πιὸ μελανὰ χρώματα μοῦ μιλοῦσε γιὰ τὴ ζωὴ του. Οἱ πόνοι, οἱ λύπες, οἱ πίκρες κι οἱ ἀγωνίες ποτὲ δὲν ἀπόλειπαν. Πάντα τὸν κινηγοῦσαν καὶ τὸν βασάνιζαν. Σ' ἓνα ἄλλο του γράμμα ποὺ ἔγραψε λίγες μέρες πρὶν πεθάνει στὸν διαλεχτό μας Κύπριο ποιητὴ Γιάννη Περγίο δημοσιευμένο στὸ «Μαστίγιο» τοῦ μιλοῦσε ἀόριστα γιὰ ὅσα ὑπόφερε ἐξ αἰτίας τῶν ἄλλων. Καὶ κατάληγε μὲ τὴ φράση «... Δὲν πειράζει. Nous gardons le souvenir...» Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος προμάντευε ἓνα τραγικὸ τέλος καὶ μὲ μιὰ χριστιανικὴ ἐγκαρτέρηση τὸ καρτεροῦσε — ἄδρὸ πλήρωμα τῶν ὑπεράνθρωπων θυσιῶν του. Καὶ ὑπόφερε γιατί εἶχε νὰ πολεμήσῃ μὲ δυσκολοκατάβλητα στοιχεῖα. Ὁ ὑπέρροχος αὐτὸς ἄνθρωπος μὲ τὴ μεγάλη ψυχὴ, ὅπως θὰ τὸν ἔλεγε ὁ Alphonse Courlander, θέλησε νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ νικήσῃ. Τὸ καθῆκο κι ἡ ἱερότητα τῆς θέσης του τὸ ἐπέβαλε — πολέμησε πραγματικὰ γενναῖα καὶ νίκησε, μὰ ἡ ἀδιάκοπη πάλη τὸν ἐξασθένησε τόσο ποὺ ἓνα γλωμὸ ἀπόγευμα τοῦ Μάρτη ἔσθυσε ἡ μεγάλη του ψυχὴ ἀπὸ ξαφνικὴ συμφόρηση τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἴσως πολλοὶ ἀπόρησαν μὲ τὸ νομα αὐτὸ ποὺ πιθανὸ θὰ τοὺς εἶναι ἄγνωστο. Ὁ Χαμουδόπουλος μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ παρουσιάσῃ συνολικὰ τὸ μεστωμένο του ἔργο φι-

λοσοφικό, παιδαγωγικό, ποιητικό και μεταφραστικό, στάθηκε μακρυνά απ' τὰ περιοδικὰ καὶ τὴν μανία τῶν δημοσιεύσεων. Θυμᾶμαι κάποτε πρὶν 2 - 3 χρόνια πὺν μιὰ μέρα πῆγα νὰ τοῦ ζητήσω γιὰ πρώτη φορὰ κάτι γιὰ ἓνα δικό μας λογοτεχνικό περιοδικό. Μοῦδωσε εὐχάριστα μιὰ μετάφραση γαλλικοῦ ποιήματος, ἀπαίτησε ὅπως νὰ μὴ δημοσιευθεῖ μὲ τὸν ὀνόματό του ἀλλὰ μὲ τὸ φιλολογικὸ ψευδώνυμό μου «Ἐμπεδοκλῆς». Ὅσὸσο στὴ Σμύρνη καὶ σὲ παληοὺς λογοτέχνες ὁ Χαμουδόπουλος εἶναι πολὺ γνωστὸς ἀπὸ τὰ σοβαρὰ δημοσιεύματά του στὴν «Ἀμάθεια» καὶ τὶς καλλιτεχνικὲς κριτικὲς του στὰ διάφορα περιοδικὰ. Ἄν δὲ καὶ ὁ ἴδιος μᾶς τὸκρυβε, ὡσὸσο ξερω πολὺ καλὰ πὺς ὁ καθηγητὴς τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου κ. Χατζηοἰάκης τοῦ πρόσφερε τὴν ἔδρα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στὸ πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης πὺν νομίζω σήμερο κριτᾶ ὁ Ἀποστολάκης. Ἡ ἀπάντηση δυστυχῶς ὑπῆρξε ἀρνητικὴ γιὰτὶ ὁ Χαμουδόπουλος στὴ τόση ταπεινοφροσύνη του δὲν θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του ἀντάξιο μιᾶς τέτοιας ἔδρας.

Σπούδασε στὴν πατρίδα του καὶ στὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου. Κατόπι παρακολούθησε ἀνώτερες παραδόσεις παιδαγωγικῶν καὶ φιλοσοφίας. Δούλεψε σὲ διάφορα ἐκπαιδευτικὰ κέντρα τῆς Σμύρνης καὶ ἰδίως στὸ λαμπρὸ κεῖνο ἴδρυμα τὴν «Σχολὴ Γλωσσῶν καὶ Ἑμπορίου» γιὰ τὴν ὁλοίαν μιλοῦσε πάντα μὲ συγκίνηση καὶ δάκρυα. Γιὰ κάμποσα χρόνια ὑπῆρξε δημοσιογράφος, ἀλλὰ κατόπι τὰ παράτησε ἐπειδὴ βοῆγε τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ πολὺ στεγνόν. Ἀπὸ πολὺ νέος ἄρχισε νὰ γράφει σὲ ποικίλα θέματα, ἐσκόπευε δὲ μὲ τὸν καιρὸ νὰ ἐκδώσει ὅλα του τὰ ἔργα μαζί ὁπότε ἐπῆλθε ἡ καταστροφὴ τῆς Σμύρνης κα' ὅλη ἡ πνευματικὴ παραγωγὴ του μαζί μὲ τὴν ἐκλεχτὴ βιβλιοθήκη του γίνανε παρανάλωμα τῆς φωτιάς. Μετὰ τὴν καταστροφὴ δούλεψε γυμνασιάρχης στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες, στὸ Ἄργος καὶ τὰ τελευταῖα τέσσαρα χρόνια στὴν Κύπρο. Πέθανε 50 χρονῶν, πάνω στὴν ἔδρα τοῦ καθηκόντος, τὴν στιγμὴ ἀκριβῶς πὺν ἐξηγοῦσε στοὺς μαθητὲς του τὸ τοῦ Περικλέους «ἀνδρῶν ἀγαθῶν πᾶσα γῆ τάφος» («Ἐπιτάφιος» 43, 3 γ'). Ἴσως νὰ ἦτανε μιὰ ἐπαλήθευση γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

Οἱ διαλέξεις του γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Βιζυηνοῦ, τοῦ Μαρκω-

ρᾶ, τοῦ Κρουστάλλη, τοῦ Παλαμᾶ, γιὰ τὸ «Σύγχρονο Ἑλλη-
 νικὸ Θέατρο», τὸν Βερναρδάκη, τὴν σχολὴν τῶν Παρνασσι-
 δῶν καὶ τὰ δημόσια φροντιστήρια τοῦ γιὰ ὅσους διψοῦσαν
 ἀνώτερη μόρφωση. Πάνω στὴν ἐμπειρικὴ ψυχολογία καὶ
 τὴν ἐφηρμοσμένη λογικὴ θὰ μένουν ἀξέχαστα. Γιὰ τὴν
 ὥρα δὲν ξέρω ἀκριβῶς τί καὶ πόσα χειρόγραφα ἀφῆκε
 ὁ Χαμουδοπούλος, ἔνεκα τῆς ἐγκατάστασης τῆς οἰκογε-
 νείας τοῦ εἰς Ἀθήνας. Πρὶ λίγῳ καιρῷ ἀπ' τὴν πατρίδα
 μου τὴν Κύπρο, σὲ κομπή ἐκδοσῇ, κυκλοφόρησε ἓνα το-
 μίδιο ποιημάτων Χαμουδοπούλου μὲ τὸν τίτλο «Λησμονη-
 νένοι Σκοποί». Περιέχει μερικὲς ἀπ' τὶς ποιητικὰς μετα-
 φράσεις τοῦ σοφοῦ γυμνασιάρχου, ὅπως π.χ. τῆς «Λήθης»
 τοῦ Heredia, τοῦ «Ad Venerem Cypriam», ἐκ τοῦ λα-
 τινικοῦ τοῦ κ. Sforeza, τοῦ Lucida Intervalla κ.τ.λ. καὶ
 μερικὰ ἀπ' τὴ δική του παραγωγή. Οἱ στίχοι τοῦ μετρικὰ
 ἄψογοι, σὲ μιὰ ἄπταιστη δημοτικῇ, μὲ ἀποκρυσταλωμένες
 ἰδέες καὶ γερεῖς κατευθύνσεις τάσσουνε τὸν δημιουργό τους
 ἀνάμεσα στοὺς σημαντικότερους Ἑλλήνες ποιητές. Οἱ ἀν-
 θρωπιστικὲς ἰδέες εἶναι παντοῦ μπασμένες, ὁ δὲ πατριω-
 τισμὸς τοῦ ἀξιοθαύμαστος. Μὲ μιὰ ἐλαφρὰ μελαγχολία
 Chénier τραγουδᾷ μὲ πολλὴ χάρη καὶ παραστατικότητα
 τὶς ἀρχαῖες δόξες καὶ ἥθη. Στὴν «Ἀντιγόνη» ὁ πόνος τῆς
 δύστυχης κόρης μὲ ὅλα τὰ συναισθήματα ποὺ τὴν κυριαρ-
 choῦν ἐκφράζεται ἀριστουργηματικά. Τὸ «τῇ Παφίῃ τὸ κά-
 τοπτρον», ἢ «Κασσιάνδρα», ὁ «Χάλκεος Ὑπνος», τὰ
 «Ὁρφανεμένα Ἀρματα», ὁ «Ἰφιδάμας Ἀντινορίδης»
 εἶναι ἀπὸ τὰ ἀντιπροσωπευτικότερα τῆς τεχνοτροπίας του.
 Ἡ πρώτη ἐκδοσῇ, ἐξαντλημένη ἤδη, ἔγινε γιὰ ὠρισμένο
 κοινό. Τώρα μὲ τὴν ὀριστικὴ ἐγκατάστασιν τῆς κ. Χαμου-
 δοπούλου στὴν Ἀθήνα θὰ γίνῃ προσεχῶς μιὰ ἐπιμελημέ-
 νη ἐκδοσῇ τῶν «Ἀπάντων Χαμουδοπούλου» ὁπότε ἐπι-
 φυλάττομαι νὰ μιλήσω εἰδικὰ παρουσιάζοντας τότε ὅχι τὸν
 ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὸν καθαρὸ διανοούμενο καὶ φιλόσοφο.